

פרשת ויקהל - פורים גלות בבל בארץ ישראל

"בינותי בספרים"

בחורבן בית ראשון נגזר שעם ישראל יגלו שבעים שנה בבבל. ובזה ישנם שני פסוקים, ירמיהו (כט, י) התנבא, "כי כה אמר ה' כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם", משמע למלכות בבל, או לגלות בבל. ומאידך דניאל (ט, ב) אומר, "בשנת אחת למלכו אני דניאל בינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה", משמע שהמניין הוא מחורבן ירושלים. ואכן בגמרא במגילה (דף יא:): מאריכה לבאר שישנם שלושה אפשרויות לחשב את אותם שבעים שנה, ומלכי בבל פרס ומדי טעו בחשבונות אלו, יש להבין מהי חשיבות המניין הלזה שכל המלכים עמדו לחשבו. הרי לנו שמלכי האומות האמינו בקב"ה, וחיכו לראות אם תתקיים הנבואה, ומשראו שלא התקיימה הנבואה חגגו.

בלשצר נכדו של נבוכדנצר היה הראשון שחישב את השנים. חישובו היה ממלך נבוכדנצר על בבל בשנת ג' אלפים שכ"א, כשחשב שעברו שבעים שנות גלות ועם ישראל יישאר בארצו לעד, הוציא את כלי המקדש לחגוג בזה את אי בניית בית המקדש ומת בו ביום; עוד ניתן לחשב, בשנה השניה למלכות נבוכדנצר כבש את ירושלים - ג' אלפים שכ"ב, השאיר את מלכם יהויקים בראשם ונטל מהם מיסים - שבעים שנה מהכיבוש, קרא כורש להקים את הבית השני; לאחר שלוש שנים מרד בו יהויקים והמשיך במרדו שלוש שנים נוספות עד שצירף את מלכות מצרים למרד. בראות נבוכדנצר שהמרד מתפשט, עלה בשנה השמינית לכיבוש ירושלים והגלה את יהויקים יחד עם גדולי ישראל - החרש והמסגר, הרי לנו גלות ראשונה בשנת ג' אלפים שכ"ח; עברו אחד עשר שנים מגלות יהויקים, נבוכדנצר בא בשלישית והחריב את ירושלים בשנת ג' אלפים ת"ט - שבעים שנה לגלות זו נגאלו.

חגג את חורבן המקדש

גם אחשוורוש חישב וטעה, מבאר רש"י בהקדמתו לספר עזרא בהרחבה:

ותחילת סדר ספר זה כך הוא. שלאחר שנהרג בלשצר מלך דריוש המדי שנאמר "ודריוש מדאה קביל מלכותא" וגומר. ולאחר מיתת דריוש מלך כורש זה מלך פרס, ובשנת אחת למלכו הושלמו שבעים שנה לפקידת גלות בבל מיום שגלה יהויקים שנאמר (ירמיה כט, י) "לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם", שחזרו ישראל מגלות בבל לארץ ישראל, ובאותה שנה בשנת אחת לכורש יסדו ישראל יסוד בית המקדש.

וצרי יהודה ובנימין הלשינו עליהם לכורש מלך פרס, וצוה לבטל המלאכה שלא לבנות עוד בנין בית המקדש, והיו ישראל בטלים שלא בנו הבית כל מלכות כורש ואחשוורוש שמלך אחריו, עד שנת שנים למלכות דריוש בן אחשוורוש מלך פרס, שהוא דריוש בן אסתר, ובשנת שנים למלכותו התחילו לבנות בית המקדש עד אשר הושלם הבנין, ומשנת אחת לכורש עד שנת שנים לדריוש בן אחשוורוש מלך פרס שנבנה הבית בימיו, היו שמונה עשרה שנה לקיים מה שנאמר (דניאל ט, ב) "למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה".

ועכשיו בשנת שנים לדריוש הושלמו שבעים שנה למלאות לחרבות ירושלים, חורבן הבית שגלה צדיקיהו, ומגלות יהויקים עד גלות צדיקיהו שנחרב הבית היו שמונה עשרה שנה, ועכשיו בשנת אחת לכורש מלך פרס הושלמו שבעים שנה מגלות יהויקים

שגלו ישראל לבבל, ובכך נתקיים המקרא שנאמר (ירמיה כט, י) "כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם", וזו היא הפקידה שחזרו ישראל על אדמתם ובנו יסוד בנין הבית אף על פי שלא נגמר עכשיו.

נמצא שהיה חמישים ושתים שנה מגלות צדקיהו שנחרב הבית, עד שנה אחת לכורש מלך פרס, ושמנה עשרה לאחר שנה ראשונה לכורש שהיא שנת שתיים לדריוש מלך פרס, הושלמו שבעים שנה לחורבות ירושלים, מגלות צדקיהו שנחרב הבית עד שתיים לדריוש שהתחילו ישראל לבנות הבנין וגמרוהו, וכן מוכיח בסדר עולם ובמסכת מגילה ובספר זה כאשר בארתי.

אחשוורוש חישב שבעים שנה לגלות החרש והמסגר, וטעה בחשבונו כיון שכתוב "לחרבות בבל" דהיינו אחד עשר שנה לאחר מיכן. כשראה שעברו שבעים שנה ועם ישראל לא שב מגלותו, עצר את בניין בית המקדש וחגג זאת בחגיגה לכל הממלכה מאה שמונים יום! לא נחה דעתו ועשה חגיגה שבעה ימים נוספים לתושבי שושן, בהם הוציא את כלי המקדש.

חשבו שהקב"ה לא חפץ בהם

מעשה יש להבין, שתי האפשרויות לגאולה מופיעים כבר בפסוקים, מדוע נזכרו שני אופציות לגאולה? עוד יש להבין, מדוע היו שתי גלויות? המבואר בזה, על עם ישראל נגזר שבעים שנה בגלות. הקב"ה נתן את האפשרות שעם ישראל יהיו באדמתם תחת שלטון בבל שבעים שנה, וזו תהיה תקנתם על שלא שמרו שבעים שמיטות. אולם עם ישראל לא חזר בתשובה ולכך גלו החרש והמסגר, גם זה לא עזר ולכך בעוונותינו חרב בית המקדש ויצאו לגלות שבעים שנה בבבל.

בשנת שבעים לכיבוש ארץ ישראל, היה הזדמנות להקים את בית המקדש, לצרף את שנות הגלות תחת שלטון זר לשנות הגלות בבבל. כורש הכריז על האפשרות לעלות לארץ ישראל ולהקים את בית המקדש השני, אולם עם ישראל לא היה זכאי, היו רבים שאמרו שנראה מה יהיו ההתפתחויות ולא הזדרזו לעלות לארץ, לא שבו בתשובה שלימה. נגזר עליהם שבמלחך אחשוורוש יעצור את בניין בית המקדש.

עם ישראל ראו את המצב וטענו (סנהדרין דף קה.), "שמואל אמר: באו עשרה בני אדם וישבו לפניו, אמר להן: חזרו בתשובה. אמרו לו: עבד שמכרו רבו, ואשה שגרשה בעלה, כלום יש לזה על זה כלום? אמר לו הקב"ה לנביא: לך אמור להן (ישעיה נ, א), "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעוונותיכם נמכרתם ובפשעיכם שלחה אמכם"; עצם הדבר שהקב"ה מתעניין בכם הרי שהוא לא גירש אתכם.

מוסיף הרמב"ן (שבת דף פח.):

משגלו מסרו מודעא על הדבר מדכתיב (יחזקאל כ, לב) "והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן", וכדאמרינן באגדה (סנהדרין דף קה) רבינו יחזקאל עבד שמכרו רבו כלום יש לו עליו וכו', לפיכך כשבאו לארץ בביאה שניה בימי עזרא עמדו מעצמם וקבלוה ברצון שלא יטענו עוד שום תרעומות, והיינו בימי אחשוורוש שהוציאם ממות לחיים והיה זה חביב עליהם מגאולה של מצרים.

הנביא ירמיה (טו, ב) מתנבא, "ואמרת אליהם כה אמר ה' אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי", כל אחד והעונש הראוי לו. מצב זה מוכיח שהקב"ה חפץ בכם. עם ישראל לא הפנים את הדברים עד שבא גזירתו של המן.

ניסיון האמונה

גזירת המן הייתה ניסיון עצום לתושבי שושן. אחשוורוש הזמין את כל תושבי העיר למשתה בשמחתו על אי בניין בית המקדש. אומר להם מרדכי, הדבר אסור, אתם שמחים בחורבן הבית. אמרו לו היהודים, המלך מזמין אותנו, אם אנו לא מגיעים זהו ביזיון המלך. זה מצב של פיקוח נפש. לאחר שבע שנים המן מתמנה להיות המשנה למלך, ומורה שעל כולם להשתחוות לו, מרדכי

הולך בכל מקום מולו ומראה לו איני משתחוה לך. צועקים עליו תושבי העיר, אתה מסכן את כולנו. לך למסור שיעורים בשיבה ואל תעמוד מולו להכעיס אותו. אומר להם מרדכי, אני כעת מתקן את מה שהשתחוה לצלם לפני תשע שנים!

המן כועס על מרדכי וגוזר על כל היהודים להשמיד להרוג ולאבד. אומר להם מרדכי, כיון שהשתחוויתם לצלם לפני תשע שנים, ובנוסף לפני שבע שנים הלכתם לסעודתו של אחשוורוש ונהנתם בסעודה שכל מטרתה היא חגיגה על חורבן בית המקדש. לכך נגזרה עלינו גזירת כליה. יהודי שושן יכלו לטעון, מה אתה מעלה טענות ישנות, הגזירה היא בגללך שהתגרית בהמן. היה זה ניסיון עצום באמונת חכמים, עם ישראל עמדו בניסיון וחזרו בתשובה על חטאים אלו. תשובתם עמדה להם לזכות לגאולה השנייה, שבעים שנה לחורבן ירושלים. דרויש בנם של אחשוורוש ואסתר נתן רשות לבנות את בית המקדש, ואכן עלו לירושלים והקימו את בית המקדש.

כוח הפיזור והפירוד

בגזירתו של המן עם ישראל עמדו בניסיון נוסף. מבאר רבי משה שפירא (אורי וישעי שמות ב, עמוד 350). בפרק התהילים המכוון על פורים (כב, לב) נאמר, "לעם נולד כי עשה". עם ישראל נולד בפורים, בפורים קיבלו את התורה מאהבה (שבת דף פח:), זו לידה מחדש. המן אומר לאחשוורוש (אסתר ג, ח) "ישנו עם אחד מפזר ומפרד בין העמים", עם ישראל כוחו באחדותו, את התורה קיבלו במצב של "כאיש אחד בלב אחד" (רש"י שמות יט, ב), כעת עם ישראל "מפוזר ומפורד" זהו המצב האידיאלי להילחם בהם.

היסוד לזה מופיע במהר"ל (נצח ישראל, כה):

וכבר נשאלנו על זה מן האומות, באמרם כי אתם אומרים כי ישראל הם האומה הטובה, ואם כן איך משתוקקין אל הרע תמיד. ולא שהם חפצים ברע למתנגדים להם בדתם, רק כי אותו אשר הוא עמיתו, עמו בתורה ובמצות, מבקש רעתו ולא טובתו, והתורה אמרה (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך". ואולי אתם מפרשים, אשר הוא כמוך במעלה ובמדריגה - תאהב אותו. וכל אחד רואה עצמו שהוא יותר במעלה, ולכך אין צריך שיאהב את אחר, עד כאן שאלה שלו. ושאלה זאת היא שאלה קדומה מן האומות על ישראל. ובאמת דבר זה הוא גנאי נגד האומות, כאשר תראה בכל האומות שאין מדה זאת נמצא ביניהם (מדוע עם ישראל שהצטווה "ואהבת רעך כמוך" כה מפולגים ומפורדים?).

וזאת תשובתנו על דבר זה; מה שאין האומה הזאת באהבה האחד עם אחיו, הוא עצם הגלות, שהפריד השם יתברך את חבור שלהם, וחלקם והפיצם. ומאחר שחלקם והפיצם, דבר זה גורם גם כן שיהיו מחולקים בדעתם. שאם לא היו מחולקים, לא היה מקוים בהם הפיזור והפירוד - אותם שהם אחד, ולב אחד להם. ואם יש להם לב אחד ביחד, אין כאן פיזור בין האומות. כי מה שיש להם לב אחד, הוא מחבר אותם יחד, וגזירת השם יתברך שיהיו מחולקים. ודבר זה הוא מתחייב פיזור ופירוד לכביהם. שאם היה האחד שמח בגדולתו וחפץ בשלוות של אחר, וכי היה זה פירוד, לא היה זה פירוד, רק חבור לגמרי.

על עם ישראל נגזר שיהיו מופרדים זה מזה. חלק מהגלות הוא היא המחלוקת. אם נצליח להתחבר זה לזה, נקרב את הגאולה. הגר"א (אדרת אליהו דברים יא, כו) מבאר, "מפני שבהר סיני היו כולם באגודה אחת כאיש אחד אמר בלשון יחיד". את התורה אפשר לקבל רק באחדות. כוחם של עם ישראל הוא באחדות, כך גם ראינו בימינו רח"ל (שמחת תורה תשפ"ד), מצב בו נראה שעם ישראל מפורד הביא לטבח נורא.

"דברי שלום ואמת"

זהו המגילה, "דברי שלום ואמת" (אסתר ט, ל). מבאר הגר"א, "ואמת", היא התורה שקבלו את התורה באהבה רבה בלי מודעה ואונס כלל". קבלת התורה היא שלום ואמת יחדיו. יש להוסיף בזה, המדרש (בראשית רבה ח, ה) מביא:

אמר רב סימון בשעה שבא הקב"ה לבראות את אדם הראשון נעשו מלאכי השרת כיתים וכיתים וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הדא הוא דכתיב (תהלים פה, יא) "חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו", חסד אומר יברא שהו גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה.

ודאי שמדות אלו קיימות באדם, אולם יש חילוק גדול בין זה לזה. אדם העוסק בחסד וצדקה שלוש פעמים ביום, הוא גומל צדקה וחסד. ומאידך, אדם המשקר פעם ביום, מתקוטט פעם ביום, איש שלום או איש אמת אינו. הוא איש שקרן, איש מדון. כאשר עם ישראל עבד לתקן את הפירוד, הם "נקהלו ועמד על נפשם" (אסתר ט, טז), מבאר הגר"א "ועמוד", פירוש, באחדות גמור". עם ישראל התאחד בתפילה, זהו בקשתה של אסתר (אסתר ד, טז) "לך כנוס את כל היהודים", מבאר המנות הלוי, שיתאחדו כולם. חל עליהם שם "שלום ואמת", מצב כזה הוא תשובה מאהבה, קבלת התורה מאהבה, הגזירות מתבטלות ומקמים את בית המקדש.

התורה הדבר החשוב בבריאה

מרדכי הצליח לאחד את עם ישראל, לבטל את הגזירה, אך הייתה עליו טענה. מביאה הגמרא (מגילה דף טז:), "ורצוי לרב אחיו (אסתר י, ג), "לרוב אחיו", ולא לכל אחיו, מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין. אמר רב יוסף: גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות". יש כאן טענה על מרדכי, מדוע הלכת להציל נפשות ולא ישבת ללמוד? ! הדבר צריך ביאור רב, הלא זו מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, מרדכי היה היחיד שיכל לפעול לבטל את רוע הגזירה, מהי הטענה עליו?

הרי לנו, אם היה מרדכי ראוי, הקב"ה היה גורם שלא תהיה הגזירה רק כדי שמרדכי יוכל להמשיך ללמוד. כיון שמרדכי לא היה זכאי, נגזר עליו שיזכה לבטל את הגזירה על חשבון לימוד התורה. ידוע המעשה ברב אלישיב שהגיע אליו לביטול הרב שך, לדבר איתו על ענייני הכלל פעם ופעמיים. באחת הפעמים טענה כנגדו הרבנית אלישיב, כל חיי מסרתי נפשי שבעלי ישב וילמד, וכעת אתה מבטל אותו ומטריד אותו בענייני הכלל? ! הדור צריך הנהגה, אך התורה גדולה מהכל, גדולה אף מהצלת נפשות, ללמוד התורה לא מזמנים בפניו מקרים של הצלת נפשות כדי שיוכל לשבת וללמוד, זהו הדבר הנעלה ביותר בבריאה.

החכמת אדם מזכיר בהקדמתו לספרו:

ודע לך אחי כי לימוד התורה היא פעולת הנפש ותולדותיה וכמו שאמרו זכרונם לברכה על האשה שאם אין דעתה להינשא וישבה עשר שנים בלא בעל לא תלד עוד ואם דעתה להינשא לאיש אף שישבה שנים הרבה בלא בעל אף על פי כן נשאר כוח הלידה בנפשה וכאשר נשאת תלד. כך האיש הישראלי אם יעזוב את התורה ומייאש ממנה אזי גם היא מרחקת ממנו ולא נשאר בנפשו עוד כוח הלידה אבל אם אין דעתו נעזבה רק מחמת אונס אי אפשר לו ללמוד ולדבק בה חס ושלום שתרחק ממנו רק שתשב באלמנותה ומצפה להינשא עוד אליו ונשאר הכח בנפשו. כן אומר אני על עצמי הגם שנסעתי למרחקים והייתי סוחר אף חכמתי עמדה לי כי בנסיעתי לדרך דעתי עליה ובישיבתי בחנות דעתי עליה ותיתי לי שאפילו בשעת משא ומתן פעמים הרבה היה דעתי עליה בהרהור פירוש או קושיא ובפרט בששה מצוות עשה שכתבתי בחיי אדם כלל א'. וקיימתי בעצמי אל תעזביה ותצרך... ויעידו עלי הסוחרים שאפילו בעת נסיעתי בלייפסיג לא מנעתי ליקח עמי גמרא ומקרא ומשנה ואפילו בשעת יריד כמעט שלמדתי בכל יום דף וחצי גמרא חוץ משניות.

וחיי ראשי שאין אני כותב זאת להתגאות ולהתפאר כי מה אני ומה חיי ואם רבי יוחנן בן זכאי (אבות ב, ח) אמר "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת" וכל שכן אם ילמוד מעט דמעט אשר כל אחד מחוייב בזה, וכי יש התפארות שמניח תפילין בכל יום? ! כך החיוב ללמוד בכל יום כדכתיב (דברים ו, ז) "ובלכתך בדרך" ואני כותב זה רק לידע ולהודיע שטועים מאוד הסוחרים כשהם על הדרך ובפרט בשעת יריד אומרים בדרך הלצה כיון שנעשה (מעט) פטור מן המצוות חלילה לא זהו דרך התורה כמאמר רבי טרפון (אבות דרבי נתן, כז) "ואי אתה בן חורין להפטר ממנה" וחיוב זה הוא בכל עת וזמן כדכתיב "בשבתך בבייתך ובלכתך בדרך", ואולי ממני ילמדו בני ויוצאי חלצי אם אפילו אחד מאלף ויהיה לי לזכות קצת.

גם בשעת היריד צריך ללמוד. זה מה שמחזיק את העולם!

התורה מחזיקה את העולם

יש להוסיף בזה. לכל אחד יש תפקיד בעולם, המדרש (בראשית רבה לח, יג) מביא:

רבי חייא בר בריה דרב אדא דיפו תרח עובר צלמים היה, חד זמן נפיק לאתר (יום אחד יצא לעיר אחרת), הושיב לאברהם מוכר תחתיו. הוה אתי בר אינש בעי דיזבן (הגיע אדם שרצה לקנות פסל, והוה אמר ליה (אברהם אמר לו), בר כמה שנין את? והוה אמר ליה (השיב הקונה), בר חמשין או שיתין (בין חמישים או שישים). והוה אמר ליה (אברהם), ווי ליה להווא גברא דהוה בר שיתין (אבוי לאדם שהוא בן שישים), ובעי למסגד לבר יומי (ורוצה לעבוד לפסל בן יומו...), והוה מתבייש והולך לו. חד זמן אתא חד איתתא טעינה בידה חדא פינגר דסולת (הגיעה אשה ובידה כלי של סולת), אמרה ליה הא לך קרב קודמיהון (אמרה לו, שים בפני הפסלים). קם נסיב בוקלסא בידיה ותבריהון לכולהון פסיליא (קם אברהם ולקח גרוזן בידו ושבר את כל הפסלים), ויהב בוקלסא בידא דרבה דהוה ביניהון (ושם את הגרוזן בידו של הפסל הגדול שבהם), כיון דאתא אבוה (כיון שבא תרה אביו), אמר ליה מאן עביד להון כדין (שאל, מי עשה להם כך?), אמר ליה (אברהם), מה נכפר מינגר אתת חדא איתתא טעינה לה חדא פינגר דסולת (מה אומר לך, הגיעה אשה והביאה להם כלי אחד של סולת), ואמרת לי הא לך קריב קודמיהון (ואמרה לי לשים בפניהם), קריבת לקדמיהון הוה דין אמר אנא איכול קדמאי (שמתי בפניהם, זה אמר אני אוכל ראשון), ודין אמר אנא איכול קדמאי (וזה אמר אני אוכל ראשון), קם הדין רבה דהוה ביניהון נסב בוקלסא ותבריהון (קם הפסל הגדול נטל גרוזן בידו ושבר את כולם), אמר ליה (תרח) מה אתה מפלה (משטה) בי, וידעין אנון (אנו יודעים שהם לא יכולים לעשות כלום...), אמר ליה (אברהם) ולא ישמעו אזניך מה שפיך אומר?!

אברהם ענה לאביו כאוולתו, אך תרח המשיך לעבוד את הפסילים אך שראה והכיר באמיתתם. כיון שאם שמים לאדם את האמת בפנים, נלחמים איתו ראש בראש הוא לא מוכן לקבל. אך היו רבים רבים שחזרו בתשובה בדרך זו, ברמב"ם (עבודה זרה א, ג) מביא שהיו אלפים ורבבות ששבו בתשובה עד שיצא אברהם מחרן. בארץ ישראל אברהם אבינו שינה את השיטה, הכניס אורחים והביא אותם לרגשי תודה והכרת הטוב על האירוח, את הרגשות הללו הוא ניתב שיודו לקב"ה שבראם. כשמעוררים לשינוי קל יותר להחזיר בתשובה. הרי שאף שאברהם אבינו מדתו מדת החסד, תפקידו היה להפיץ את האמונה, להביא לבריות עולם הזה ועולם הבא גם יחד. "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות".

לאסתר לבדה היה מתירא

נלמד מעט את המגילה. אסתר מבקשת מאחשורוש (אסתר ח, ה-ו), "ותאמר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו יכתב להשיב את הספרים מחשבת המן בן המדתא האגגי אשר כתב לאבד את היהודים אשר בכל מדינות המלך. כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי". הדבר תמוה הרי המן שהיא דחף את הגזירה כבר תלוי על העץ, ונקל להעביר את גזירתו, ומדוע אסתר מפצירה כל כך בבקשתה לבטל את הגזירה? אלא שעד עתה ביקשה אסתר להעביר "את רעת המן האגגי", ולכך הקלה בבקשותיה, כי היא מבקשת מהמלך לבטל את גזירות המן, אך כעת נוכחה אסתר לדעת שהוא רעת המלך אחשורוש, הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו, ועל כך בכתה לפניו שבכוחו לבטל את הגזירה, ו"איככה אוכל וראיתי ברעה אשר אמצא את עמי".

עונה לה אחשורוש: "ויאמר המלך אחשורוש לאסתר המלכה ולמרדכי היהודי הנה בית המן נתתי לאסתר ואתו תלו על העץ על אשר שלח ידו ביהודיים. ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב" (אסתר ח, ז-ח). אחשורוש משיב לאסתר שאת כל סמכויות של המן וכבודו וגדולתו נתתי למרדכי, ואף אתן למרדכי לכתוב על היהודים כטוב בעיניו, אך לבטל את גזירת המן איני יכול, כיון שתקנת המלכות שגזירה שנכתבה אין לבטלה.

ולכאורה מדוע השיב זאת אחשורוש אף בנוכחות מרדכי היהודי, הלא מי שבכתה לפניו היא אסתר בלא נוכחות מרדכי? מבאר הגר"א: "כי לאסתר לבדה היה מתירא לומר שאי אפשר לבטל את הכתב, כי היא תתחיל לבכות עוד, לכך אמר "ולמרדכי היהודי".

אמנם יקשה מה יש לכתוב כטוב בעיניהם, אם אי אפשר לבטל את הגזירות, הלא עדיין יהא מותר להרגם? מוסיף לבאר הגר"א:

פירוש, אמר להם עשו עצה ביניכם לכתוב על היהודים "כטוב בעיניכם", כי אותן איגרות אי אפשר לבטלן, כי "כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב" ולכן תכתבו "על היהודים". ולפיכך כתבו שיהיו היהודים הורגים את אויביהם, כי האגרות הראשונות לא יכלו לבטלן, רק הגיהו בפתשגן הכתב שלא היה כתוב אלא "להיות עתידים ליום הזה", וכתבו "להיות היהודים עתידים ליום הזה", אבל אם היו כותבין שהמן טעה והטעה, לא היו ההמון משגיחים בהם כלל, ולכך כתבו לאחשדרפנים אשר היה פחד מרדכי עליהם, להם כתבו כי היו יראים ממנו.

כתוב באגרות להיות עתידים ליום הזה, ולא מבואר מי הם העתידים. הבינו ההמון שמדובר על שונאי היהודים שיכולים להינקם בהם. לכך באו האיגרות השניות שמבארות את האיגרות הראשונות, והבהירו שהכונה שהיהודים יכולים להיות עתידים ליום זה להתנקם מאויביהם.

"להקהל ולעמד על נפשם"

דהנה באיגרות נאמר: "אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמד על נפשם להשמיד ולהרג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם לבוז" (אסתר ח, יא) - מרדכי כתב שהותר ליהודים להקהל ולעמוד על נפשם, ומהו הצורך בהיתר, וכי כשעומדים עליהם הגויים להרגם, לא יעמדו עם ישראל להילחם להציל את נפשם. ומהו הצורך בהיתר "להקהל"?

והנה כנגד גזירת המן צריך גזירה חדשה כנגדה לבטל את גזירת המן. אולם מכיון שאחשורוש מלך הפכפך היה, תיקנו שאין לבטל גזירות, ולכך כשגזר המן להשמיד להרוג ולאבד אין תקנה לביטול הגזירה, אלא צריך תקנה חדשה שביכולתה לעמוד כנגד גזירה זו להציל את היהודים.

ומעתה לגזור שינתן ליהודים נשק להילחם, ודאי שלא, דישראל אינם זקוקים לכך, וכלשון הכתוב (תהילים כ ח) "אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוֹקֵנו נזכיר", ואף אין בדבר תועלת, כי מה מועיל נשק כנגד צבא המלכות, "חיל עם ומדינה הצרים אותם טף ונשים", אלא ודאי שיבטחו ב"ה' איש מלחמה", ולגזור שיעלו לארץ ישראל אומר המדרש שאי אפשר, כיון שבסוף מלכות כורש גזר על היהודים שמי שלא עבר את נחל פרת עד עתה, אינו יכול לעלות, ואין אפשרות לבטל את הגזירה, לכך המוצא היחיד הוא לגזור שליהודים יש זכות קיום בממלכה, וממילא בטל שם "להשמיד להרוג ולאבד", כיון שאדם שיש לו זכות קיום, אינו בתורת השמדה ואיבוד, אך מי ינצח במלחמה? זהו תפקידו של "ה' איש מלחמה".

שבעים ימי תפילה

ואכן "ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדרש סיון בשלושה ועשרים בו ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים ואל האחשדרפנים והפחות" (אסתר ח, ט). ולכאורה הלא המן נתלה ארבעה ימים אחר גזירתו ב"ג ניסן, שהוא ב"ז ניסן, ומדוע המתינו עם שליחת האגרות עד כ"ג סיון?

מבאר הגר"א: "לכך המתינו. כדי לשלוח באותן שלוחין עצמם, שלא יאמרו שקר הוא, ומאי חזית דציית להני ציית להני (מה ראית שאתה מציית לאלו - הראשונות, ציית לאלו - השניות), לכך המתינו עד שיבואו אותן השלוחים, וחזרו ושלחו בהן עצמן". מהלך מלכות אחשורוש הוא שלוששים וחמשה יום, והמתינו עד שיחזרו השלוחים הראשונים וישלחום חזרה, שלא יאמרו האגרות השניות מזויפות, או שיש אנדרלמוסיה בשלטון ששולחים אגרות שסותרות אחת את רעותה, ועל כן שלחו את אותם השלוחים שיעידו היינו בכתיבת הראשונות וגם בכתיבת השניות, ונשתנה הרוח בשלטון ולכך נהפכו הגזירות.

עוד מבאר הגר"א: "ועוד כדי שיחזרו בתשובה אותן השבעים יום, כנגד השבעים שנה שהיו בגלות יום לשנה, וזה היה סוף הגלות". מרדכי חיכה שיעברו שבעים יום בתשובה, שהוא תיקון הגלות יום לשנה וכך יהיו ראויים לגאולה. ונמצא שימים אלו הם התיקון לגלות כבל, וכוחה של תשובה זו הביא לפתח עבור גאולת כבל.

"והעיר שושן צהלה ושמחה"

והנה סיימו לכתוב את האיגרות, ומיד: "הרצים רכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים ודחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה... והעיר שושן צהלה ושמחה" (אסתר ח יד-טו) - אחר שליחת אגרות שניות העיר שושן צהלה ושמחה, דהיינו שהיהודים שמחו בביטול הגזירה רק בכ"ג סיון, אף שהמן נתלה ב"ז ניסן, ואם נחשב הדבר שבטלה הגזירה, הרי היה הדבר בתליית המן? ועוד יקשה שלא נאמר באגרות השניות דבר בביטול הגזירה, כיון שאי אפשר לבטל את גזירות המלך, וכל שנאמר בהם שיש ליהודים זכות קיום, ומדוע שמחו היהודים?

הנה מוסיפה המגילה: "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה. ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתייהדים כי נפל פחד היהודים עליהם" (אסתר ח טו-יז). ולכאורה מהו השמחה הגדולה שעשו משתה ויום טוב בכל המדינות, הלא גזירות הכליה והשמד עודן בתוקפן?

מבאר הגר"א: "ומרדכי יצא בלבוש מלכות" - פירוש טלית של מצוה. "תכלת" - הוא תכלת שבציצית. "וחור" - הוא הלבן שבציצית כתר גומו. "ועטרת זהב גדולה" - הוא תפילין שבראש. "ותכריך בוץ" - הם הרצועות שכורכים בהם. "וארגמן" - הם תפילה של יד, כי מתפילה של ראש לתפילה של יד ארבעה דרגין.

מרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות, אין הכוונה לבוש המשנה למלך, שאמנם לא לבשו עד עתה; כפי שאחר שטייל בחצות העיר, חזר לשקו ותעניתו, כך עתה לא לבש את בגדי המשנה למלך, אך בכך אין חידוש שיגרום ליהודים לעשות משתה ושמחה ויום טוב. אלא החידוש הוא כדברי הגר"א שיצא מרדכי כיהודי עם טלית ותפילין, אף שאסור הדבר מחמת גזירת המלך שאי אפשר לבטלה, כי אחרי שצמו היהודים שבעים יום ועשו תשובה, יכול מרדכי להתעלם מהגזירות ולצאת כיהודי גאה, אף שגזירות השמד עודן בתקפן, ולא לחשוש על שעובר על גזירת המלך, מחמת "כי גדול מרדכי בבית המלך".

"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"

ועל כך: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר". מבארת הגמרא במגילה (דף טז:):

אמר רב יהודה: "אורה" זו תורה וכן הוא אומר (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור". "שמחה" זה יום טוב וכן הוא אומר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך". "ששון" זו מילה וכן הוא אומר (תהילים קיט, קסב) "שש אנכי על אמרתך". "ויקר" אלו תפילין וכן הוא אומר (דברים כח, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש (אורה זו תורה. שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה. שמחה זהו יום טוב. קיימו עליהם ימים טובים. זו מילה. ועל כל אלה גזר - רש"י).

אמנם לשון הפסוק טעון ביאור, כיצד למדים מלשון "ליהודים היתה אורה", שהותרו בקיום המצוות? ואכן שמעתי מבארים, שכיון שאצל היהודים תורה זה אורה, לשמור שבת ומועדים זה שמחה, לעשות ברית מילה זה ששון, וללבוש תפילין זה יקר, אין צורך להתחשב בגזירות השמד, וניתן לקיימם בפרהסיא כי המצוות יגנו עליהם. הרי שעצם השמחה במצוות היא שגרמה לשמחה ולביטול התחשבות בגזירות; ומעתה 'שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי' - שמחו בכ"ג סיון שאפשר לקיים מצוות בלא פחד מהגויים.

ואכן תמוה הדבר מדוע אנו לא חוגגים את יום כ"ג סיון שבו יכלו היהודים לשוב ולקיים מצוות בפרהסיא. וצ"ע. אמנם יש לומר דכיון שנאמר (אסתר ח, ח) "כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב", לכך לא נתבטלו הגזירות על

לימוד התורה וקיום המצוות, ואף לא נתבטלה גזירת ההשמדה, אך אחר שצמו ועשו תשובה, תמה גלות בבל ויכלו לעשות כטוב בעיניהם, אף שאינו כפי החוק. ורק אז "שושנת יעקב צהלה ושמחה" - "בראותם יחד תכלת מרדכי", ולמדים אנו שלקיים מצוות בפרהסיא למרות הגזירה, מתאפשר רק כשלא הולכים כדרך הטבע, ובטוחים רק בבורא עולם, ובתשובה שעשו לפניו.

אמנם מדויק בפסוק ש"והעיר שושן צהלה ושמחה". אך "ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים משתה ויום טוב", ומשמעות הפסוק שרק בכל המדינות עשו משתה ויום טוב, אך בשושן - מקום הנס, לא עשה מרדכי משתה, מבאר היוסף לקח, מחמת שפחד מרדכי שביום המלחמה י"ג באדר ימותו יהודים, והנה ישראל כולם בני איש אחד, ולא יאות לקבוע משתה לישראל אם אין השמחה כוללת את כל ישראל, וכפי שבחנוכה אין מצוות משתה, וטעם הדבר מחמת שמתו כמה מהחשמונאים במלחמה.

בזכות הצרות זכינו לבניין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן